

Дмитро Веденєєв

ПАМ'ЯТЬ ПРО ВЕЛИКУ ВІТЧИЗНЯНУ ВІЙНУ І ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ¹

У статті розглядаються механізми маніпулювання суспільною свідомістю із використанням інформації про минуле. Висвітлюються характерні прийоми й методи використання знань та уявлень про період Великої Вітчизняної війни з арсеналу “організаційної зброї”, які застосовуються щодо національної пам’яті українського народу і спрямовані на підриг інформаційної безпеки України

Ключові слова: національна пам’ять, суспільна свідомість, суспільна психологія, інформаційна безпека, маніпулювання свідомістю.

В статье рассматриваются механизмы манипулирования общественным сознанием с использованием информации о прошлом. Освещаются характерные приемы и методы использования знаний и представлений о периоде Великой Отечественной войны из арсенала “организационного оружия”, которые применяются по отношению к национальной памяти украинского народа и направлены на подрыв информационной безопасности Украины

Ключевые слова: национальная память, общественное сознание, общественная психология, информационная безопасность, манипуляция сознанием.

The article reviews the mechanisms of manipulating of public opinion by using information about the past. It is highlights specific techniques and methods of knowledge and understanding of the Great Patriotic War, which apply to national memory

¹ В основу статті покладено доповідь автора на Веукраїнському круглому столі “Україна в горнілі війни випробувань”, який відбувся 12 травня 2011 р. в Національному університеті “Острозька академія”.

of the Ukrainian people and aimed at undermining Ukraine's information security.

Key words: *national memory, social perception, social psychology, information security, manipulation of perception.*

За умов глобалізації життя сучасного світу, нечуваного розвитку електронних та інших засобів масової інформації, технологій та методик впливу на масову свідомість (включаючи маніпуляцію масовою свідомістю, деструктивні інформаційно-психологічні впливи) помітно зростає вага загроз інформаційній складовій безпеки й стабільності Української держави.

Локальні війни та конфлікти післявоєнного періоду, і, особливо, спеціальні операції із дестабілізації обстановки у певних державах (включаючи пострадянські) показали продемонстрували постійне зростання ваги й ефективності невійськових методів корегування політичної реальності. Особливо це стосується підвищення ролі інформаційно-психологічних методів впливу на противника або інший суб'єкт політичного інтересу. Застосування технологій цілеспрямованого інформаційно-психологічного впливу у сучасних умовах здатне призвести до таких згубних для суверенної державності наслідків, які раніше досягалися прямою озброєною агресією або державним переворотом.

Водночас, історія ХХ століття переконливо довела, що дух та морально-психологічний стан народу є одним із важливіших чинників, які зумовлюють долю націй та держав, виступають самі по собі надзвичайно потужним “стратегічним ресурсом”, інколи зумовлюючи історичні перемоги при, здавалося б, вочевидь несприятливих факторах матеріального порядку, нерівності у співвідношенні сил з противником, слугують потужним чинником мобілізації колективної історичної творчості людей. Це яскраво підтвердила і Велика Вітчизняна війна. Як слушно зауважив відомий історичний романіст і фронтовик В. Пікуль, “влітку 1941 року ми вистояли ще й тому, що нам у спадщину дістався дух наших предків, загартованих у випробуваннях минулого” [9].

Високі чесноти наших предків не належать якомусь ідеологічному виміру. “В цій боротьбі, – йшлося у зверненні Священного Синоду Української Православної Церкви з нагоди 65-річчя Перемоги, – проявилися найкращі моральні якості людей: жертвовність, героїзм, патріотизм, мужність, а передовсім – любов до ближнього” [16].

У сучасне безпекознавство увійшло вже поняття “організаційної зброї”, складовою якої виступають і зброя ворожого інформаційно-психологічного впливу. Принагідно до тематики нашого наукового повідомлення, наважимося визначити лише деякі основні прийоми й методи використання знань та уявлень про минуле, які наявні в арсеналі “організаційної зброї” й застосовуються по відношенню до національної (історичної) пам’яті того або іншого народу (суспільства):

- штучна ерозія позитивної, суспільно значущої для життєдіяльності народу та держави пам’яті про минуле;

- вилучення або “перекодування” змістів та світоглядних основ, котрі спираються на колективну пам’ять про минуле;

- впровадження у масову свідомість чужородних тлумачень історії, які ведуть до дезінтеграції державницької організації та суспільного буття народу;

- пряма фальсифікація (фабрикація) історико-документального матеріалу, приховування “небажаної” історико-документальної спадщини, застосування спекулятивних (маніпулятивних) прийомів інтерпретації фактичного матеріалу;

- наполеглива дискредитація (демонізація) історичної спадщини та традицій, ключових фігур вітчизняної історії та інших вагомих елементів історичної пам’яті;

- створення відповідних структур, підготовка, виховання та заохочення “інтелектуального ударного загону” “війни з вітчизняною історією”, з одночасними теоретико-методологічним роззброєнням та морально-психологічним спантеличенням гуманітарного професійного прошарку;

- прагнення до де інтелектуалізації, дераціоналізації масової свідомості як головної передумови “перекодування” історичної пам’яті – важливої складової державно-політичної лояльності та національно-культурної (цивілізаційної) ідентичності.

З погляду забезпечення безпеки Української держави, загрози її інформаційній складовій та заходи із протидії ним дедалі все більше і більше усвідомлюються спеціалістами як одні із найбільш актуальних позицій у справі захисту державного суверенітету.

У зв’язку з ним варто підкреслити, що суперечності навколо суперечливих подій минулого виходять далеко за притаманне для плюралістичного суспільства розмаїття поглядів на проблеми духовно-інформаційної сфери. Те, що нерідко відбувається до-

вкола історичних подій у вирі політичного протистояння, цілком вкладається в одну з визначених ст. 7 Закону України "Про основи національної безпеки України" загроз національним інтересам і національній безпеці України – "намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема шляхом недостовірної, неповної або упередженої інформації". В той же час згаданий Закон відносить "зміцнення політичної і соціальної стабільності в суспільстві" до числа пріоритетів національних інтересів.

У статті 6 Закону України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" ("Засади внутрішньої політики у сфері національної безпеки і оборони") йдеться про забезпечення життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам, зокрема, і у інформаційній сфері. Стаття 10 "Засади внутрішньої політики в гуманітарній сфері" містить низку положень, які має пряме відношення до сфери застосування історичної інформації, адже йдеться про "відродження духовних цінностей Українського народу, захист та примноження його культурного надбання, збереження національної культурної спадщини..., відродження та збереження культурної самобутності регіонів..., створення умов для консолідації суспільства на основі національної системи духовних цінностей" [4].

У поданому у щорічному посланні Президента України на суспільне обговорення проєкті "Стратегії національної безпеки України – "Україна у світі, що змінюється" слухно зазначається, що сьогодні "більш нагальними залишаються внутрішні виклики національній безпеці". У внутрішньому безпековому середовищі, зазначається у проєкті, серед системних проблем, котрі загрожують національній безпеці, наявна "неадекватність реагування державних органів на конфліктні загострення у сфері політичних, економічних, соціальних, міжетнічних, міжконфесійних відносин, радикалізацію суспільних настроїв..., зокрема інспірованих іззовні".

Серед ключових завдань політики національної безпеки у внутрішній йдеться про необхідність "створення сприятливих умов для зміцнення єдності українського суспільства на основі європейських демократичних цінностей, усунення бар'єрів культурного, конфесійного, мовного, регіонального характеру на основі безумовного дотримання конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина" [11].

Не доводиться сумніватися, що досягненню цих завдань, життєво важливих для гарантованого існування України як цілісної держави, як раз і перешкоджає маніпулювання історичною свідомістю громадян України за умов фактичної відсутності загальнонаціональної ідеології розвитку.

Складається враження, що починаючи із другої половини 1980-х рр. свідомо, “технологічно” зруйнована сама раціональна, здрава межа допустимого впливу поглядів на історію на формування сьогодення і майбутнього України та її громадянства, що закладається саме зусиллям сьогодення. У неконструктивних (і як, правило, безплідних) дискусіях між суб’єктами суспільно-політичного життя демонструється готовність розбіжності у поглядах на історію поставити вище за необхідність громадянської консолідації та забезпечення територіальної цілісності України.

Минулому надається вочевидь гіпертрофоване значення, за яким комфортно маскується безвідповідальне небажання (неспроможність) до творення достойного майбутнього своїх же нащадків. По суті, суспільна свідомість доводиться до такого стану, що чимала частина громадянства готова пожертвувати спільним майбутнім в єдиній державі заради обстоювання конфронтаційних поглядів на минуле, бажання і надалі відчувати “фантомний біль” історії.

Доцільно звернути увагу на те, що потужним знаряддям унеможливлення порозуміння між різними суспільно-політичними силами стало “вживлення” в їх програмні та ідеологічні засади непримиренних поглядів (тлумачень) спільного минулого українського народу як сукупності процесів і подій, котрі відбувалися незалежно від нашої волі і які сучасники, із зрозумілих причин, не можуть піддати корегуванню. Нещодавня загострена ідейно-політична ситуація навколо рішення Верховної Ради про сферу застосування Прапорів Перемоги показала, наскільки швидко історичні аргументи використовуються для посилення розбрату у суспільстві, і наскільки обмеженою є здатність різних суспільно-політичних сил до пошуків елементарного порозуміння.

Як це не парадоксально, але пафосні заклики до подолання “меншовартості” українського народу дивним чином уживаються з підривом віри у його спроможність як дійового чинника Історії. Тут варто погодитися з думкою професора Н. Нарочницької: “Суспільство втомилося ставитися з презирством до своєї Вітчизни...”

Коли нації навіюють, що вона – невдаха світової історії, не здатна ні на що сама й навіть не може засвоїти чужі уроки..., то руки опускаються від відчуття безвихідності. У відповідь – народ, який витискають на узбіччя світової історії, зазнає демографічної катастрофи, або втрачає природне біблійне почуття – бажання продовження роду” [13].

Передовсім, звернімося до значення пам’яті про Велику Вітчизняну війну з точки зору забезпечення громадянської консолідації й формування сучасної української політичної, поліетнічної нації як фундаменту легітимності Української держави.

В Україні внаслідок занепаду дієспроможності державного організму як такого, деградації економіки та соціальної сфери, розмивання традиційного цивілізаційного типу та культурно-освітнього поля, підміни етнонаціоналізмом консолідуючого “громадянського націоналізму”, відсутності ефективної політики “Центр-регіони” та інших чинників, ускладнених потужними ворожими інформаційно-психологічними впливами, відбувається швидке руйнування наднаціональної (громадянської) свідомості, що підриває зсередини легітимність самої держави.

За наявності ж об’єктивно існуючих цивілізаційних відмінностей між історичними землями України, поліетнічності та поліконфесійності українське громадянство й соціум стрімко розшаровуються (а то й атомізуються) за майновою, ідеологічною, національною, регіональною, корпоративною ознаками внаслідок того, що “плавильний тигель” формування радянської громадянської спільноти був відключений, а механізму творення громадянства незалежної України не створено навіть на рівні розробки доступних суспільству доктринальних документів.

Фактично, чимало громадян або взагалі втрачають історичну пам’ять, або її сегмент у свідомості (психології) все більше і більше набуває ознак корпоративності чи протистояння (партійно-політичного, регіонального тощо), перетворюючи погляди на історію у своєрідний ментальний вододіл по лінії “свій-чужий”.

Натомість історична пам’ять про Перемогу на сьогодні є одним із небагатьох суспільно значущих чинників, здатних консолідувати суспільну свідомість та забезпечувати життєво важливий для народу духовний зв’язок між поколіннями. Промовистим є дослідження, проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 1 по 5 квітня 2011 року в усіх регіонах України (опитано 2009 респонден-

тів віком від 18 років). Показово, що понад дві третини громадян України (70%) вважають День Перемоги великим святом, ще 23,6% опитаних вважають цей день “звичайним святом”. Не вважають День Перемоги святом лише 4,7% опитаних. Понад 66% опитаних громадян вважають ту війну саме Великою Вітчизняною [17].

Окремо слід звернути увагу на те, що сучасна історична наука здебільшого негативно оцінює радянський період історії України, хоча занепад продуктивних сил й соціальної сфери в Україні після 1991 р. навряд чи залишає за сучасниками моральне право “суворо судити” своїх предків, які перемогли у війні і вже до 1948 р. спромоглися вийти на рівень виробництва національного продукту 1940 р. (обсяг ВВП сучасної України не перевищує 70% рівня 1990 р., її населення скоротилося з 52 млн. до менш, ніж 46 млн. мешканців, при демографічних розрахунках зростання чисельності населення у 2010 р. у 62 млн. осіб).

Масштабне й скоординоване “розвінчування” історії радянського періоду за доби “перебудови” 1987–1991 рр. (що могло відбутися лише з санкції та управлінської ролі самої КПРС) стало одним із провідних важелів делегітимізації радянського ладу й керівної ролі правлячої КПРС. Однак після розпаду СРСР інтенсивність “зведення рахунків” з радянським минулим (нерідко – огульне, некритичне) не припинялося. Варто підкреслити, що “антирадянський дискурс” передовсім призводив до підриву авторитету держави, її основних інститутів. Його репродукування вже за умов суверенного існування України поширив деструктивні інформаційні впливи тепер вже і на незалежну державність.

Відтак доцільно відмовитися від методологічно неспроможних спроб штучно розглядати певні періоди історії України (імперський, радянський) як винятково негативні, “втрачений історичний час”. Історичний час нерозривний хоча б тому, що не може бути переглянутий сучасниками, котрі можуть дорого заплатити за нерозуміння усієї повноти причини-наслідкових зв’язків у процесах і подіях минулого.

Україна (український народ) ніколи не виступали агресорами, поневолювачами інших народів, руйнівниками інших цивілізаційних світів. Навпаки, українці (у тому числі у складі російської, радянської армій) доклали великих зусиль і жертв до захисту європейської цивілізації – від протистояння навалом степових орд, турецько-татарської агресії і до титанічного внеску у розгром на-

цизму. Це надає вітчизняній військовій історії винятково патріотичного й позитивного світоглядного характеру, роль консолідуючого чинника і в середині суспільства – як підстави для законної гордості сучасників.

Не зайвим буде і науково аргументоване нагадування про це зарубіжним спільнотам про внесок України у розгром нацистських загарбників, та й не тільки про цю звитягу українського народу.

Великим цивілізаційним надбанням українського народу та державницької традиції України стало об'єднання (соборність) її етнічних земель у складі єдиної Української держави.

Геополітичні та міжнародно-правові акти радянської доби становлять основу територіальної цілісності та легітимності кордонів сучасної України, незалежно від того, які цілі свого часу переслідувало політичне керівництво СРСР. Попри квазі-самостійність у складі СРСР, УРСР виступала співзасновницею ООН, окремою договірною стороною на Паризькій мирній конференції 1947 р. (де, зокрема, закріплено відмову Румунії та Угорщини від територіальних претензій до УРСР).

Сучасне українське суспільство сприймає це як статус-кво, що набув надійного (на свій час) багатостороннього або двостороннього правового фіксації в рамках оформлення міжнародно-правових наслідків Другої світової війни. Водночас те, що спостерігається сьогодні у певних партійно-політичних колах суміжних держав (зростання ревізійністських настроїв щодо кордонів України, передовсім – західних) не дає підстав для безтурботного оптимізму стосовно принципової непорушності кордонів нашої держави у не такому вже далекому майбутньому.

Водночас, як зазначається у доповіді Національної розвідувальної ради США "Глобальні тенденції–2025" (листопад 2008 р.), "міжнародна система, що склалася після Другої світової війни, повністю зміниться" [5]. Саме процеси демонтажу системи міжнародно-правових актів (включаючи, по суті, і Хельсінкський заключний акт 1975 р.), на яких упродовж півстоліття трималася геополітична стабільність та воєнно-політична рівновага на Європейському континенті, створили глибинну потенційну передумову до визрівання спокус перегляду територіальної спадщини "старої" системи міжнародних відносин.

Президент Румунії Т. Бесеску заявляв, що "Молдова є неіснуючою державою", а він "ніколи не підпише договір, який би узаконив"

нював пакт Молотова-Ріббентропа”, і не “перетвориться в їхнього партнера”. У квітні-травні 2008 р. Т. Бесеску неодноразово дорікав Україні про “забуття повернення Кишиневу Південної Бессарабії та Північної Буковини”, і давав зрозуміти, що очікуваний ним територіальний розпад України є бажаним з погляду відтворення Великої Румунії [8]. Вельми симптоматичним й тривожним є те, що від цього лідера Румунії не утримали навіть вимоги до статусу країни – члена НАТО і ЄС, а такі висловлювання не знайшли осуду у європейського політикуму та євроструктур.

Однак нас більше цікавить історико-гуманітарний та інформаційно-психологічний аспект поставленої проблеми. Судячи з останніх подій, саме у цій площині триває накопичення передумов для можливого перегляду кордонів України, визначених у 1939–1947 рр. Серед них, зокрема, відома резолюція Парламентської асамблеї ОБСЄ від 1 липня 2009 р. “Возз’єднання розділеної Європи”, що ототожнює нацизм й сталінізм (такий релятивізм загрожує нівелюванню поняття про жертву агресії та агресора всупереч букві й духові Нюрнбергу, і є зневагою до майже 30 млн. загиблих громадян СРСР, включаючи 8–10 млн. українців), резолюція Сейму Республіки Польща від 23 вересня 2009 р. з засудженням пакту Молотова-Ріббентропа та подій 1940 р., що де-факто ставить під сумнів легітимність існуючих кордонів Литви, Білорусі, України та Молдови.

Не можна не помітити, що ситуація з висвітленням й оцінками радянсько-німецьких угод 1939 р. взагалі виглядає парадоксально. З одного боку, ряд іноземних авторів намагається не згадувати, що Мюнхенська угода 1938 р. пошматувала Чехословаччину, викликала прямо каналізовані на Україну територіальні апетити Польщі (операція “Лом” у Закарпатті), Угорщини (агресія проти Карпатської України 1939 р.), Румунії, а також зруйнувала систему безпеки в Європі, остаточно поховала Версальську систему та Лігу Націй, французькі союзи у Східній Європі, відповідні угоди між СРСР, Францією та Чехословаччиною, між Францією та Польщею, і, зрештою, відкрила шлях до агресії проти Польщі (відповідне рішення – План “Вайс” – був підписаний Гітлером 3 квітня 1939 р.).

Натомість поза увагою залишаються реальні плани III Рейху на Сході та потурання їм британської дипломатії, вся сукупність обставин, що викликали появу “акту Молотова-Ріббентропа” – не

менш і не більш цинічного, аніж попередні й сучасні йому кроки решти великих держав, спрямовані на розподіл територій та сфер впливу. Об'єктивні оцінки пакту дав "патріарх" американської дипломатії та геополітики Г. Кіссенджер: Гітлер передовсім прагнув до життєвого простору на Сході, куди планував піти після перемоги над Заходом, а відтак пакт 1939 р. можна розглядати як "сталінське досягнення", котре "бодай тимчасово поміняло місцями пріоритети Гітлера". Це було "вище досягнення, яке могло бути запозичене з трактату на тему мистецтва державного управління...", пише вільний від радянофільства й слов'янофільства автор [7].

Процеси, що відбуваються у політико-гуманітарній сфері наших посткомуністичних сусідів, також не можуть не викликати занепокоєння. Річ у тому, що саме у суспільній свідомості відбувається цілеспрямована делегітимізація історичних явищ міжнародно-правового характеру як передмова заперука делегітимізації існуючих кордонів України (котра неприховано розглядається як слабша, "історично меншовагартісна" держава попри офіційну риторіку про "стратегічне партнерство" та "адвокатуру" на шляху в евроструктури).

Характерно, що віяння територіального ревізійонізму зароджувалися саме у сфері історичної пам'яті, воєнно-історичній площині. У певних східноєвропейських країнах комуністичного блоку після його розпаду у 1989–1991 рр. піднялася зверхня суспільно-психологічна хвиля ностальгії за імперським минулим. За визнанням угорського філософа Й. Бібо ще на початку 90-х рр., у цих суспільствах "виник такий психологічний настрій, якому притаманний стан істерії, і в якому відсутня здорова рівновага між реальним, можливим й бажаним". Спостерігалось "підвищене прагнення до документального обґрунтування свого буття й внутрішня невпевненість, національна пихатість й несподіване раболіпство, постійне декларування своїх досягнень і очевидне применшення справжньої цінності цих досягнень... Більшість цих народів живуть пам'яттю про колишню славу або мріями про майбутню державу. Ще меншу терплячість виявляють вони, коли хтось намагається розвіяти їхні мрії, які не оправдалися... Все, що коїлося "в інтересах нації" (навіть фальсифікації та вбивства), було святим і не піддавалося сумнівам" [1].

В суспільно-політичній структурі наших посткомуністичних сусідів оформився помітний та виразно агресивний сегмент право-

радикальних, націонал-радикальних, націоналістичних, шовіністичних неурядових організацій (НО). До числа найбільш активних і потенційно загрозливих для національної безпеки України НО аналітики відносять: “Вспульноту Польську”, що координує діяльність низки інших НО – “Товариства увічнювання пам’яті жертв ОУН”, “Товариства шанувальників Львова та його східних окраїн”, “Унії демократичної”, “Волинської спільноти Армії Крайової”, “Товариства кресов’яків”, “Фонд допомоги полякам на сході” тощо. Основною настановою пропагандистської і політичної діяльності є “відновлення історичної справедливості” шляхом повернення Польщі “східних кресів” – земель Західної і Правобережної України, а то і до Полтавщини включно. На базі “Товариства кресов’яків” створено партію “Польське стронніцтво кресове” з ідеями повернення “втрачених” територій.

У Румунії до числа таких НО можна віднести “Міжнародну асоціацію” “За Бесарабію і Буковину”, “Союз буковинських румунів”, “Лігу-16”, “Герцаївський край”, партій “Штефан Великий”, “Янку Флдор”, “Румунія”, “Відродження”, низку “культурологічних” організацій. Всім їм притаманні гасла відновлення “Великої Румунії” в кордонах 1940 р. [6].

Практично всі зі згаданих НО широко звертаються до маніпуляції історичним й псевдоісторичними аргументами, мають своїх істориків-ідеологів. Взяти хоча б покійного професора Е. Пруса, який наполягав: якщо Польща не прагнутиме до повернення Східної Галичини, то взагалі розгубить свої землі (своїм ідеологом Е. Пруса вважала “Волинська спільнота АК”).

Від “гуманітарного” проникнення зарубіжні політичні кола переходять до творення прямих етнополітичних передумов до територіального реваншизму. Так, Румунія, що ефективно будує сучасну, мобільну армію у 90 тис. чоловік, використовує можливості національних спецслужб для творення своїх позицій у місцевих органах влади, забезпечує суттєвий вплив підконтрольних ЗМІ у відповідних регіонах України, де частка громадян, які неофіційно мають румунські паспорти, оцінюється у 30–50 %. За певними оцінками кількість громадян України, які бажають скористатися “картою поляка” (завуальованим приготуванням до подвійного громадянства), може сягнути 1 млн. осіб [2; 3; 10; 12].

Отже, “відмежування” від “радянської історії” доби Другої світової війни та доби післявоєнного врегулювання може бути ви-

користане радикальними силами сусідніх з Україною держав для піддання сумніву конфігурації західних кордонів України, адже ці території потрапили до складу УРСР саме завдяки міжнародним домовленостям СРСР, а не УРСР, і завдяки воєнно-політичним крокам СРСР, а не УРСР. Зокрема, Ялтинська конференція 1945 р. ухвалила постанову "Про Польщу", що закріпила визнання великими державами приєднання Сх. Галичини до СРСР та УРСР; однак стороною, що домовлялася, виступав СРСР, як і в угоді з Чехословаччиною від 29 червня 1945 р. щодо передачі Закарпаття УРСР та СРСР.

Досвід останніх років свідчить, що навіть щирі наміри України проводити політику міжнаціонального примирення, визнання негативних нашарувань у відносинах з сусідами в минулому (а подекуди й одностороннє каяття) зовсім не гарантує нашій державі адекватного ідейно-історичного "роззроблення" та відмови від подвійних стандартів, інформаційно-психологічної агресивності з протилежної сторони.

Доцільно визнати, що чимала частка провини у явному програші в ідейно-історичній площині (яка, вочевидь, перетворилася на поле авангардних бойовищ довкола соборності України) лежить і на українській стороні. Інколи вражає некогерентність (внутрішня кричуща суперечливість) суджень осіб, у чиєму патріотизмі не доводиться сумніватися. Взяти хоча б відомого філософа й публіциста М. Мариновича. Гостро критикуючи події "золотого вересня" та наслідки радянсько-німецького пакту 1939 р., він одночасно заявляє: "ніхто в Галичині не ставить питання про повернення Польщі відібраних (курсив наш – Авт.) у неї територій" [15].

Однак чи всі поділятимуть за кордоном (особливо за наявності визначеного інтересу) таку "діалектичність" у поглядах на складні, а головне – внутрішньо неподільні на окремі складові події не такого вже далекого минулого? Хіба не закономірно очікувати ззовні пропозиції привести виключно негативне бачення того ж радянського періоду історії у "відповідність" до територіального статус-кво зразка 1939–1945 років?

Не додають стабільності інформаційній сфері і доволі прозорі натяки на територіальні претензії до сусідніх держав з боку українських націонал-радикалів приховані. Не можна не згадати і про культивування й пропаганду націонал-радикалами дещо завуальованих, але шкідливих для міжнародної обстановки та зовніш-

ньої політики України територіальних претензій до інших держав (доцільно нагадати, що їх відсутність такого роду претензій є обов'язковою для держав, які є членами європейських інтеграційних структур або плекають намір стати їх членами).

Характерні у цьому відношенні вислови й заклики пролунали, зокрема, на "віче" у Львові у День Соборності 22 січня 2011 р. Так, президент Благодійного фонду "Україна-Русь" Р.Новоженець публічно заявив: "Україна повинна прагнути до того, щоб повернути собі всі етнічні землі... У нас сьогодні немає Соборності, але ми повинні до цього прямувати". За словами радикального громадського діяча, Україна "недоотримала" до 60% українських етнічних земель, до яких він включив і Кубань, суміжні території Білорусі, російського Чорнозем'я, південно-східні регіони сучасної території Польщі. Думки Р.Новоженця одразу ж підтримав лідер УНА-УНСО Ю.Шухевич, який зазначив, що існуюча Соборність не повна, "ще далеко не всі українські землі ми зібрали до купи, тоді буде Соборність, коли ми зберемо ті українські землі, котрі ще перебувають за межами України..." [14].

Отже, пам'ять про Другу світову, Велику Вітчизняну війну й Перемогу залишатиметься важливою складовою історичної свідомості й самоідентифікації українського народу. Виявлена багатьма мільйонами мешканців України самопожертва, бойова й трудова звитяга слугуватимуть одним із важелів віри українського народу у сенс свого державницького буття, спроможність як повноцінно-го суб'єкта, без перебільшення, всесвітньо-історичного процесу.

Помітна участь українського народу у розгромі найстрашнішої за послідовністю й безжалісністю, антигуманною спрямованістю, агресивної сили, виступатиме фактором поваги до України як до члена того світового співтовариства, що значною мірою сформувалося завдяки перемозі над наці-фашизмом. Міжнародно-правові наслідки перемоги становлять легітимну основу кордонів, територіальної цілісності й міжнародного статусу України як суверенної держави. Поліфонія в оцінках конкретних подій і процесів 1939–1945 рр. не можуть перекреслити цього науково доведеного й об'єктивно існуючого фундаментального факту.

Шанування переможців є консолідуючим чинником сучасного українського суспільства, засобом недопущення непорозумінь між поколіннями громадян України як однієї з засад стабільності й безпеки. Ми не маємо права ставити під сумнів роль попередніх

поколінь, які військовими та трудовими зусиллями довели саме справедливий та глибоко вітчизняний характер тієї війни.

Виконуючи свою суспільнозначущу місію з вивчення подій Другої світової війни, історикам варто не забувати про відповідальність за можливі наслідки непрофесіоналізму або ідеологічної заангажованості.

До того ж ми врешті решт маємо тверезо відкинути наївне сподівання на те, що певні зовнішні інформаційні впливи у царині історії викликані чийось бажанням "просвітити" український народ, "донести до нього історичну правду", "забезпечити його право на свободу доступу до інформації" тощо.

Дослідники можуть застосовувати різні методики, однак жива тканина минулого України залишиться нерозривною, її події – невід'ємними, детермінованими, і жодна упередженість авторів не скасує суттєвості минулого, з впливами і наслідками якого жити сучасникам.

Варто розуміти, що поняття фізичного часу й часу соціального не тотожні. В соціальному часі наслідки війни і нині становлять складову буття Української держави та народу – і в плані забезпечення сприятливих умов для її суверенного, територіально-цілісного існування, міжнародного статусу, і з погляду доцільності перетворення пам'яті про перемогу у війні на чинник формування громадянської ідентичності, і як ресурс у загрозливих для спільного майбутнього конфронтаційних явищах.

Ми повинні розуміти, що ревізія статусу України саме як учасника здобуття перемоги над агресорами, котрі зухвало протиставили себе традиційним уявленням про добро й зло, усім визначеним Творцем базовим підвалинам існування роду людського неминуче призведе до регресу її суспільства й втрат того, що досягнуто колосальними зусиллями народу (і що звично, легковажно сприймається нами як таке, що існувало й збережеться без наших зусиль).

Україна визначилася з наріжними підвалинами моделі розвитку як демократичної, правової, соціальної держави, з гарантіями прав людини на свободу думки, слова, наукової й творчої діяльності. Сподіваємось, що і формування цілісної наукової картини її минулого в роки Другої світової і Великої Вітчизняної війни відбуватиметься відповідно до цієї парадигми цивілізаційного вибору – вибору самостійно й плідно творити власне майбутнє. У цьому, власне, і полягає глибинний зміст державної самостійності будь-якої країни.

Джерела та література:

1. Бибо И. Ницета духа малых восточно-европейских государств // ЭКО. – 1992. – № 4.
2. Григорьев В. Военно-политические игры // “2000”. – 2009. – 15 мая.
3. Донато Д. В преддверии “Романиа маре” // Oligarh.net. – 2009 – 8 сентября.
4. Закон України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики”. 1 липня 2010 року, N 2411-VI.
5. Зарубежное военное обозрение. – 2008. – № 12. – С. 104.
6. Иванников И. Скрытая угроза-3: неправительственные организации // Секретные материалы. – 2009. – № 7. – С. 2 – 3.
7. Киссинджер Г. Дипломатия – М.: Ладомир, 1997. – С. 298, 302.
8. Лозунько С. Двойные стандарты в ущерб национальной безопасности // “2000”. – 2009. – 15 мая.
9. Пикуль В. С. Избранные произведения: В 4-х т. Т.1. – М.: Современник, 1988. – С.11.
10. Польский сейм: в 1939 году СССР совершил акт агрессии против Польши // Газета.ру. – 2009. – 23 сентября
11. Проект Стратегії національної безпеки України – “Україна у світі, що змінюється” // http://www.president.gov.ua/docs/Poslannya_sborka.pdf
12. Скрипов В. Речь не идет о Посполитой? // Эксперт. – 2005. – № 45.
13. Нарочницкая Н.А. Россия и русские в современном мире. – М.: Алгоритм, 2009. – С. 6, 16, 161.
14. Николаев А. Экстремизм – увлечение вредное и опасное для здоровья // “2000”. – 2011. – 28 января. – С. А7.
15. Филонова С. Беседы под зимней луной // Зеркало недели. – 2009. – 22 августа.
16. <http://www.patriarchia.ru/db/text/1156094.html>
17. <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/04/29/37267/>